

BORDÁS GYŐZŐ

A negatív tükörrel szemben

Lovas Ildikó Híd Irodalmi Díjához

A Híd Irodalmi Díj bírálóbizottsága (Antalovics Péter, Bordás Győző elnök, Góli Kornélia, Lódi Gabriella, Verebes Ernő) már a kiadott hivatalos kommunikében is jelezte, hogy ez a kissé furcsa című regény – az *Amikor Isten hasbara rúg* – tulajdonképpen egy eddig ismeretlen oldalról felvázolt portré Csáth Gézáról, azaz dr. Brenner Józsefről. Az íróról, a zeneesztétáról, a festőről, az orvosról és a szenvedélybeteg morfinistáról, a feleséggyilkosról, az öngyilkosról. Talán mindenről, amit itt felsoroltunk, de egy eddig ismeretlen szemszögből: „megszólaltatva” édesanyját, feleségét és lányát, valamint magát Brenner Józsefet is gyerekként, fiúként és apaként. Az író már regényének alcímével megadja a kulcsot e prózát, drámát és verset ötvöző művéhez, miszerint mindez: *Rekonstruálás*. Igen, rekonstruálása mindannak, amit eddig Csáth életéről, írói és emberi magatartásáról, néha jó szándékból, néha annak mellőzésével összehordtak monográfiákban, tanulmányokban, értékelésekben, bírálatokban.

Az író eddigi nyilatkozataiban azt olvashattuk, hogy az életrajz helyreállításának szándékával (is) – teszem hozzá én az is-t – íródott a regény: kifelé tiltakozásként a beskatulyázás ellen, befelé viszont megérteni azokat a rugókat, amelyek a családon belül mozogtak. Arról is szól a regény, miként élhette meg a család mindazt, amit az irodalomtörténetet írók egy kicsit Kosztolányi szemével láttatnak, mintegy negatív tükörben.

Olvasva a regényt, Bori Imre egyik elemzése jutott az eszembe, miszerint a gyermek- és ifjúkor világát a vágy és a valóság határozza meg, amelyben a valóság álomszerű, az álmok, a vágyak pedig valóság jellegű voná-

sokat öltenek. Igen, Lovas Ildikó mintha az emlékvilághoz folyamodna, amikor megszólaltatja a polihisztor édesanyját, a feleséget és az író lányát. A regényt én ezért egyfajta dokumentarista, mondjuk úgy, hozzám is közel álló történetmondó prózának tekintem, hiszen valós személyek szólalnak meg benne olyan hangon, ahogyan eddig nem hallottuk őket. Leginkább Csáth Lánya üti meg fülünket, hiszen egy eddig számunkra ismeretlen – egy, a múlt század utolsó éveiben készült interjú alapján leütött – „alaphang” szólal meg belőle.

A regény arról szól, amiről minden jó irodalmi mű: az életről és a halálról, vagy ahogyan az író nő fogalmaz, a születésről és az elmúlásról, s ilyen értelemben a családtagok több nézőpontot villantanak fel. Lovas Ildikó egyik nyilatkozatában ezt úgy fogalmazta meg, hogy „leképeztem a valóságot”. Természetesen nincs irodalmi mű fikció, azaz hozzátevés és elvevés nélkül, így ebben a regényben is többek között azt is kerestem, amit nyilvánvalóan nehéz megtalálni. Lovas Ildikó írói módszere az, hogy szétszedi a Csáthról kialakított, mondjuk így, rosszindulatú képet, lehántja róla az előítéleteket, s főleg a női szereplők révén azt mutatja meg, mit jelent ilyen ember mellett élni.

Elnézést, hogy ismét személyeskedem, de az is megfordult a fejemben, hogyan olvashatta volna e művet Bányai János, aki szinte patikamérleggen mérte Lovas Ildikó négy eddigi regényét, a *Kijárat az Adriára*, a *Spanyol menyasszony*, *A kis kavics* és a *Cenzúra alatti* címűeket, hiszen már a *Spanyol menyasszony* kapcsán megjegyezte: „A múlt század elejéről való történet forrása Csáth Géza felesége, Olga tragédiába sodródó életének egy napba sűrített leírása, ami csak körvonalaiiban egyezik meg a Csáth család ismert, többször elbeszélt és bemutatott, hitelesnek vélt történetével, mert – eltérően a legtöbb eddigi leírástól és elemzéstől – Lovas Ildikó nem Csáth nézőpontját követi, nem a neves író és orvos áll regényének középpontjában, nem is az ő szenvedélyfüggősége és annak következményei, hanem Olga, a felesége, akiről a történet eddigi feldolgozásából kevesebbet lehet megtudni, kevesebbet az író és asszonya mindennapjairól, gondolatairól, az érzéseiről, mert ő, férjével ellentétben, nem vezetett naplót, viszont férjét, a mindennapi és testi közelségén kívül éppen naplójából ismerni meg.”

S akkor még valami: most Olgán kívül Csáth lánya is megszólal, s általa egy újabb, eddig ismeretlen hangot hallunk, méghozzá az életrajzok szempontjából is jelentőset.

A szöveg esztétikai minősége miatt valóban egy kicsit – vagy nem is kicsit? – mi valamennyien, olvasói is hasba lettünk rúgva!